מספקא ליה אי הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו או אפילו מחבירו. תימה דבכולי גמרא אומר דאין הלכה כרבי מחבירו והכא מספקא ליה ותו דרב נחמן דידיה אמר מפי מחבירו וקיי"ל כרב נחמן בדיני והא קיימא לן דאין הלכה כרבי מחבירו ומפרש ר"ת דדוקא הכא מספקא ליה אבל בעלמא לא וכן לרב נחמן אבל קצת קשה דקאמר רב נחמן מותר לעשות כדברי רבי וכיון דסבירא ליה הכא שהלכה כרבי מחבירו אמאי קאמר מותר חייב לעשות הוה ליה למימר ותו דקאמר קסבר רבא מטין איתמר כלומר מטין הדבר לעשות כרבנן לכתחלה ובכל הגמרא לא קאמר מטין אלא על אותו שפסק הלכה כמותו כדאמרי' בכתובות (כתובות דף פד:) גבי הלכה כר"ע מחבירו מר סבר הלכה איתמר ומר סבר מטין איתמר והכא לא הוזכרה הלכה אלא על רבי ולא על רבנן וגראה לר"י דהכי מספקא ליה אי הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו שפסקו כך בהדיא:

אין הבכור נוטל פי שנים במלוה. כרבנן מוקי לה ובמלוה בשטר מה שפירש הקונטרס לעיל גבי ירשו שטר חוב בכור נוטל פי שנים שהשטר הוי הגוף ומלוה הוי שבח אין גראה דא"כ אמאי אמרי רבנן דאין הבכור נוטל פי שנים דכיון שיחלקו שטרות ויטול בשטרות פי שנים שהן הגוף יעול גם השבח שיבא אח"כ שהיא המלוה והא פשיטא דאחר שיחלקו כל השבח שיבוא מחלקו שהוא שלו: **נהרדעי** לטעמייהו. לפירוש ר"ת דבסמוך דפי' דרב נחמן אליבא דנפשיה אית ליה דין גבו קרקע בין גבו מעות יש לו אחי שפיר הא דקאמר הכא נהרדעי לטעמייהו דאמיתר נמי סתמא קאמר דנוטל פי שנים במלוה בין גבו קרקע בין גבו מעות אבל לפ"ה דמפרש בסמוך דרב נחמן אליבא דנפשיה אית ליה דין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו לא יתכן הא דאמר נהרדעי לטעמייהו:

גבו מעות יש לו. פי' הקונטרס משום דמעות יהיב ומעות שקיל ואין גראה דבפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מג.) דפריך אמאי דאוקי רבה ורב נחמן הא דאין בעל יורש [1](נזקי) אשתו לר"ע היינו דוקא בגרושה ולוקמה לרבה כגון שגבו מעות ולרב נחמן כגון שגבו קרקע דהוה ליה לאוי למה ליה למיגבי קרקע דגבו מעות נמי הוי לאוי דהא דאמר הכא גבו מעות יש לו והוי מוחזק היינו משום דמעות יהיב מעות שקיל אבל אתם גבי מזק דלא יהיב מעות מודי רב נחמן דגבו מעות נמי הוי לאוי ואין לפרש דהכי פריך ולוקמה לרבה בגבו מעות ולרב נחמן אף בגבו קרקע דהא לרבה נמי הוה מצי למיגבי בין בגבו קרקע בין בגבו מעות דהכי אית ליה בפ' גט פשוט (לקמן דף קעה:) אלא משום דלרב נחמן לא מצי למיגבי אלא חדא דהיינו בגבו קרקע נקט נמי לרבה חדא אלא גראה דטעמא דרב נחמן דאמר גבו מעות יש לו משום דדרך בע"ח לפרוע בחוסם מעות ולא קרקע והוי מוחזק בגבו מעות משום דסמיכי עלייהו אבל קרקע שאין דרך קרקע ליתן בחוסם לא סמכי עלה ולא הוי מוחזק: לטעמייהו

מספקא ליה אי [6]הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו או הלכה כרבי מחבירו ואפילו מחבירו אמר רב נחמן אמר רב אסור לעשות כדברי רבי קא סבר הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו ורב נחמן דידיה אמר מותר לעשות כדברי רבי קא סבר הלכה כרבי מחבירו ואפילו מחבירו אמר רבא [6] אסור לעשות כדברי רבי ואם עשה עשוי קא סבר מטין איתמר תני רב נחמן בשאר ספרי דבי רב [7]בכל אשר ימצא לו פרט לשבח שהשביחו יורשין לאחר מיתת אביהן אבל שבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן שקיל ומני רבי היא תני רמי בר חמא בשאר ספרי דבי רב בכל אשר ימצא לו פרט לשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן וכל שכן שבח שהשביחו יורשין לאחר מיתת אביהן דלא שקיל ומני רבנן היא אמר רב יהודה אמר שמואל [8]אין בכור נוטל פי שנים במלוה למאן אילימא לרבנן השתא שבחא דאיתיה ברשותיה אמרי רבנן לא שקיל מלוה מבעיא אלא לרבי ואלא הא דתניא ירשו שטר חוב בכור נוטל פי שנים בין במלוה בין ברבית מני לא רבי ולא רבנן לעולם לרבנן ואצטריך סלקא דעתך אמינא מלוה כיון דנקיט שטרא כמאן דגביא דמיא [9]קא משמע לן שלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה אבל לא ברבית למאן אילימא לרבנן השתא שבחא דאיתיה ברשותיה אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מבעיא אלא לרבי ולרבי ברבית לא והתניא רבי אומר בכור נוטל פי שנים בין במלוה בין ברבית לעולם רבנן היא ומלוה כמאן דגביא דמיא אמר ליה רב אחא בר רב לרבינא איקלע אמימר לאתרין ודריש בכור נוטל פי שנים במלוה אבל לא ברבית א"ל נהרדעי לטעמייהו [10]דאמר [11] רבה גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו ורב נחמן אמר גבו מעות יש לו גבו קרקע אין לו [12]אמר ליה אביי לרבה לדידך קשיא לרב נחמן קשיא לדידך קשיא מאי

מספקא ליה. הא דאמרי' בעירובין (דף מו:) הלכה כרבי מחבירו אי אמרי' דוקא מחבירו כשחולק יחיד עליו אבל לא מחבירו דבכל מקום הלכה כמחבירו והכא מחבירו פליגי עליה: **ואפילו מחבירו.** בכל מקום וה"ה להך: **אסור לעשות כדברי רבי.** אסור לדון כן דקעבר אלא מטה משפט[3] דהא אם עשה אינו עשוי כדמפ' לקמיה. קסבר הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו. והאי דקאמר אסור לעשות כן ולא קאמר אין הלכה כרבי היינו משום דאמר לעיל כי האי לישנא עשה כדברי רבי עשה אמר אינו עשוי אסור לעשות: **אמר רבא** [4]**(הלכתא) כרבי בו'.** אהא הלכתא לא אמכינן אלא אהלכתא דרב פפא דהוא בתרא לקמן בשמעתין (דף קכה:): **מטין איתמר.** כך נאמר בגיתי המדרש מטין את הדין אחר דברי חכמים לדון כן לכתחלה ומייהו אי עבד כרבי עבד ולא מהדרינן עובדא והכי מפרשינן לכל מטין איתמר שבגמרא והכי אמרי' בהדיא במס' [כתובות] (דף פד:): **בשאר ספרי דבי רב.** ספרא דבי רב היינו תורת כהנים בריימתא של ספר ויקרא. שאר ספרי דבי רב קרי למדרש של ספר במדבר מויעשלחו מן המחנה עד סוף הספר אלה הדברי' כו' ומכילתא דהיינו מדרש אלה שמות מהמחצה הזה לכם עד סוף הספר כולהו אקרי שאר ספרי דבי רב. והיינו דאמרינן בעלמא (סנהדרין דף פו.) סתם מתני' רבי מאיר סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי רבי שמעון סתם [5]סדר עולם ר' יוסי [1]סתם תוספתא רבי נחמיה וכולן אליבא דר' עקיבא: **פרט לשבח שבחו.** ממילא: **שהשביחו.** כגון בנו בחיים ונטעו כרמים או חסכו מזוני או מעות בהולאת נכסים להשביחן: **אין הבכור נוטל פי שנים במלוה.** אפי' במלוה בשטר: **אליבא דמאן.** כלומר כמאן סבירא ליה שהולך לומר כן: **שבחא.** דממילא כגון חפורה והוו שובלי שמוחזק קנת באותן הנכסים: **מלוה.** אלימו מוחזק כלל בתעות אלא בשטר דהוה ניירא בעלמא מיבעיא: **לעולם אליבא דרבנן.** והך דקתני ירשו שטר חוב רבי היא: **במלוה.** אל עובד כוכבים: **אבל לא ברבית.** אע"פ שכתוב בשטר ומלוה כמאן דגבית דמיא הואיל ונקיט שטרא אבל רבית אע"ג דנקיט שטר וכבר עבר הזמן משמת אביו לא דאין לך ראוי כזה דבר אלא היא שלו מעולם אבל מעות מלוה דקשקיל מעות [2] הלוהו ונמצא השטר מוחזק בידו במקום מעותיו והרי הוא כמו משכון ובזה הכל מודים דמלוה שהיא משכון עליה שקיל פי שנים דבעל חוב קונה משכון וכן פסק ר"מ: הא דשלחו מתם פליגא אהך דרב יהודה אמר שמואל דלעיל ותרוייהו אליבא דרבנן מר משום ליה מוחזק כיון דנקיט שטרא ומר לא חייש לשטרא דיריה בעלמא הוא. וי"מ דהא דשלחו מתם במלוה של עובד כוכבים כדקתני אבל לא ברבית והך דרב יהודה אמר שמואל במלוה של ישראל ולא פליגי והכל הוא בידם דאדרבה איפכא מסתברא דבמלוה של ישראל הוי מוחזק טפי ממלוה של עובדי כוכבים אשר פיהם דבר שוא: **נהרדעי לטעמייהו.** אמימר כרב נחמן סבירא ליה דתרוייהו הוו מנהרדעא כדאמר אמימר (לעיל ד' לא.) אלא מנהרדעא אלא וסבירא לי כו'. דתרוייהו סבירא להו דמעות שאדם חייב לחבירו הוי מוחזק בהן: **גבו קרקע.** בחוב מלוה אביהן אין לו לגבות פי שנים דמעות הלוהו ולא קרקע אבל גבו מעות יש לו שהרי מעות הלוהו ובמעות חשבינן ליה מוחזק אליבא דשלחו מתם והיינו דאמרי דדרש בכור נוטל פי שנים במלוה דהיינו מעות ורב נחמן לפרושי אתא האי דשלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה. ול"נ דהאי דאמרי' נהרדעי לטעמייהו לא בא למעט דברי רבה דאמר גבו קרקע יש לו דהא אמימר סתמא דרש בכור נוטל פי שנים במלוה לא שבא קרקע ולא שבא מעות אלא למעוטי מדרב יהודה אמר שמואל אתא דאמר לעיל אליבא דרבנן דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה ואמימר סבירא ליה כדשלחו מתם וכרב נחמן ורבה דסבירא להו כדשלחו מתם: **גבו קרקע.** מבעל חוב יש לו לגבות פי שנים דהאי קרקע אשתעבד לאבוהון בחייו וכמי שהיה לו במשכון דמי וחשבינן ליה מוחזק ליטול הבכור פי שנים: **גבו מעות אין לו.** דמלוה להולאה ניתנה והני מעות אחריני נינהו וכאילו לא הוחזק בם אביהן: מ"ם

נב א ב מיי' פ"ג מהל' נחלות הלכה ה סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רנח סעיף ז:

רבינו גרשום

אלמא קסבר מטין אתכר. ולא דרשי' לה בפרקא ולכתחלה לא עבדינן כוותיה. אבל אי עבד לא מהדרינן: בשאר ספרי דרב. זו מכילתא וספרי דלא קרי ספרי דבי רב אלא תורת כהנים לחוד: ומני. [רבי] דהכי אמר לעיל: אמר רב יהודה אמר שמואל אין הבכור נוטל פי שנים במלוה. שאם חייב אדם לאביהן מלוה אין הבכור נוטל פי שנים משום דלא קרינן ביה בכל אשר ימצא לו: מלוה. דלא אתא לידיה מיבעיא. אלא אליבא דרבי דהאי מלוה לא אתא לידיה דאבוה: אלא הא דתניא. לעיל ירשו כו': לא לעולם רבנן. ודקא קשיא לך השתא שבחא דממילא אתי אמיר רבנן כו'. אפי' הכי אצטריך למימר דאינו נוטל דסד"א מלוה כיון דנקיט שטרא בידיה כמאן דגביא דמי וגוטל פי שנים קמ"ל דאפי' הכי אינו נוטל: שלחו מתם. מארץ ישראל לבבל: בכור נוטל פי שנים במלוה. דכמאן דגביא דמיא: אבל לא ברבית. שחייב לו עובד כוכבים משום דלא אתא לידיה: מלוה מבעיא. דהוא הדין דלא שקיל: אלא אליבא דרבי. נוטל במלוה פי שנים משום דמטא לידיה דאבוה אבל לא ברבית דלא אתא לידיה דאבוה: לעולם אליבא דרבנן. ומשום הכי שקיל פי שני' [דמלוי] כמאן דגביא דמיא: אמר ליה נהרדעי לטעמייהו. דאמימר ורב נחמן נהרדעי הוו: דאמר רב נחמן גבו קרקע. בחוב של אביהן אין לו לגבות פי שנים משום דהאי קרקע לא שבק אבוהון גבייהו אלא מעות של מלוה זו היא ברשות אביהם דשבק אבוהון גבייהו ומשום הכי בכור נוטל פי שנים במלוה והיינו (טעמא) נהרדעי לטעמייהו: רבה אמר גבו קרקע יש לו. משום דאחריות קרקע יש לו שכן כתוב בשטר דאי לא יהיב להו מעות טרפי מקרקע: אבל גבו מעות אין לו. משום דלאו הני מעות שבק אבוהון גבייהון משום הכי אינו גובה: אמר לי' אביי לרבה לדידך. דאמרת גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו קשיא. ולרב נחמן בר פלוגתך קשיא: לדידך

מסורת הש"ס

[1] [עירובין מו: פסחים מ. כתובות כח. נח.], [2] כ"ק מג. לקמן קעה:. [3] [בכורים ט:]. [4] אסור לעשות כל"ל. [5] [יומא פב:]. [6] [סנהדרין פו.], [7] ר"מ.

תורה אור השלם

1 כי את הבכר בן השנואה יביר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה: דברים כא יז

גליון הש"ס

גמרא בכל אשר ימצא לו פרש"י. עי' לקמן דף קכו ע"ב תוס' ד"ה והלכתא: **שם א"ל** אביי לרבה. כעין זה יומא דף מו ע"א פסחים דף נ ע"ב מו"ק דף כ ע"ב [עירובין מט:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא (אסור לעשות וכו' עשוי) מא"מ וכ"כ גירסת רש"י ותוס' היא אמר רבא הלכתא כרבי ואם עשה עשוי: **(ב)** שם נהרדעי לטעמייהו דאמר רב נחמן גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו ורבה אמר גבו מעות אין לו גבו קרקע יש לו כל"ל: **(ג)** ר"שב"ם ד"ה אבל לא וכו' דקשקיל מעות שהלוהו:

מוסף רש"י

הלכה כדבי מחבירו. במקום יחיד, ולא מחבירו. במקום רבים (פסחים נז:). גבו קרקע יש לו. גבו יורשין קרקע במלוה שהלוה אביהם, יש לו לגבות פי שנים, דהוה ליה כמוחזק, דהאי קרקע אשתעבד ליה לאבוהון (ב"ק מג.) דכמאן דמשעבד נמי אבוהון דמי, וקרינא ביה בכל אשר ימצא לו (לקמן קעה:). גבו מעות אין לו. פי שנים, דלאו הני מעות הנית אביהן והני לאוי (ב"ק מג.). ורב נחמן אמר גבו מעות יש לו. דכמוחזק דמי, שהרי מעות הלוה אביהם ומעות נטלו (שם) ודמי טפי לאשר ימצא לו (לקמן קעה:). גבו קרקע אין לו. דקרקע לא הניח אביהם והוי לאוי (ב"ק מג.).

מסורת הש"ס

ג) הא אמר מר כל"ל רש"ל. ב) פסחים לא. (נ"ל מנ.) כתובות לב. קי.. ג) [פסחים לא.], ד) [נ"ל רבא], ה) רש"ל.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועוד הא מר הוא דאמר מיסתבר: (ב) תוס' ד"ה לטעמייהו וכו' אין לו אלא דנפרק גט פשוט: (ג) בא"ד דבני מערבא קאמר דלדידהו לא וכי' דאי זבין הוי זביניה זביני:

מוסף רש"י

בעל חוב. של אביהם, חוזר וגובה. אותה, מהם. כאילו נפלה להם מתם בירושה (כתובות צב.).

מ"ש מעות דלא. שקיל בהו בכור פי שנים ודאי היינו טעמא דידך משום דלאו הני מעות כו': **ואי הא קרקע שבק אבוהון.** דאי הוה מסלק ליה בזוזי הוה מסלק ליה בזוזי: **ועוד דאמר [מר].** רבה דאמר בעובדא דההיא סנתא דהויא לה בת בן בנה הנשואה לבעל ורחויה הויא בת ליורשה ומתה ההיא בת ואח"כ מתה הסבתא ואתא בעל וקא תבע ירושת הזקנה כאילו אשתו קיימת ושלחו מתם דהיינו בני מערבא שאין הבעל נוטל משום דהוו הנהו קרקעות ראוין לאשתו אם תמות הזקנה בחייה והרי מתה היא בחיי הזקנה ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ואמר רבה מסתבר טעמא דבני מערבא דאין הבעל יורש דהוה ליה ראוי ולא מוחזק לבת שכל זמן שהזקנה בחיים אין לבת בהן כלום שהרי אם מכרה הזקנה הנכסים בחיי הבת מכירתה קיימת כן אלו נכסי הלוה אע"פ שראוים הן לגבות המלוה חובו מהן כיון שלא הגיעו לידי המלוה מחיים ראוין הן דהא אי הוה בעי לוה הוה זבין להון ומסלק ליה למלוה בזוזי או בקרקע אחרת חוץ מזו הלכך הא קרקע הוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי פי שנים: **ועוד.** קשיא אחרת לרב נחמן דאשיב מעות מוחזקות טפי מקרקעות הא איפכא הוה ליה למימר משום דקרקע של זה הוי מוחזק טפי למלוה דהא הוא דאמר משום רבה בר אבוה יתומים בני מלוה שגבו קרקע מן הלוה בחובת אביהן בע"ח של אביהן שנתחייב לו אביהן מעות אחר וגובה אותה מהן ואם לא היה מוחזק ביד אביהן בחיים אין יכול בע"ח לגבותו והלא אילו קנו היתומים אחר מיתת אביהן קרקע מי יכול לגבותו והלא משנה שלמה שנינו בבכורות (דף נב.) שאין האשה נוטלת כתובתה בראוי ובע"ח כיולא בו ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח[ג] כן כתוב בפי' רבינו חננאל: **לטעמייהו דבני מערבא אמרי' ולן לא סבירא לן.** ושינויא הוא דקאמר רבה אלא ורב נחמן לא סבירא לן דבני מערבא דשלחו מתם כלל אלא כרב יהודה אמר שמואל דאמר [קכד:] אליבא דרבנן אין הבכור נוטל פי שנים במלוה וכדפסקי' נמי הלכתא לקמן [ע"ב] לא שנא גבו מעות לא שנא גבו קרקע אין הבכור נוטל פי שנים. ואפי' לרב נחמן דאמר יתומים שגבו קרקע בחוב אביהן בע"ח חוזר וגובה אותה מהן אפ"ה מודה דלגבי בכורה לא חשיב קרקע הלוה מוחזק למלוה ולא שקיל בה בכור פי שנים כדפסקינן הלכתא לקמן [ע"ב] והכא היינו טעמא דרב נחמן דאמר כדמפרש בפסחים בפ' כל שעה [לא.] דאיתמר [שם ל:] בע"ח אביי אמר למפרע הוא גובה רבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה דלא חשיב מוחזק אלא משעת גבייה ואילך וכדמפרש התם טעמא דרבא כיון דאילו הוה ליה זוזי הוה מסלק ליה זוזי אשתכח דהשתא הוא דקא קני ומותבינן לרבא מהא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה יתומים שגבו קרקע כו' אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמטו להכי חוזר וגובה אותה מהן דכמאן דגבי ליה מחיים דאבוהון דמי אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה לא יהא אלא מזבין יתמי ואילו קנו יתמי נכסי מי משתעבדי לבע"ח ומשני שאני התם דאמר להו בע"ח לאבוהון כי היכי דמשתעבד ליה ההוא לוה לאבוהון ה"נ משתעבד לידי מדר' נתן כו' והתוא שינויא דסמכא הוא דהא רבא דהלכתא כוותיה לגבייה דאביי הוא משני להא דרב נחמן הכי הלכך אפי' ר"נ לא חשיב לקרקע של לוה מוחזק למלוה עד שתבא לידו משום דאי הוה בעי הוה מזבין ליה עד דאשתא דמכאן ולהבא הוא גובה והלכך מאי דא"ר נחמן גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו לטעמייהו דבני מערבא קאמר דאמרי אליבא דרבנן דבוטל במלוה פי שנים דחשבינן לה מוחזקת למלוה ואתא רב נחמן למימר לדידי לא שנא גבו קרקע לא שנא גבו מעות אין לו דק"ו הוא כדאמרן לעיל [קכד:] שבתא דממילא אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מיבעי אלא לדידהו בקרקע מודו לי מיהא דלא שקיל דהאי אלעא לא שבק להו אבוהון כדאמרינן לקמן [ע"ב] שלחו מתם הלכתא כרב ענן כדפרש רבה טעמייהו דאי קדים סבתא כו' דמהתם שמעי' דלא חשבי בני מערבא לקרקע של לוה מוחזק למלוה והלכך האי שלחו מתם לעיל [קכד:] מיבעי לן לאוקמי במעות ולא בקרקע דלא תקשי דבני מערבא אבני מערבא ומשום הכי אמר רב נחמן גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו ומיהו לא סבירא ליה אלא בין קרקע בין מעות אין לו כדפרישי'. ורבה נמי לטעמייהו דבני מערבא קאמר לדידי ל"ש מעות לא שנא קרקע אין לו כדרב יהודה אמר שמואל דהא לא היה אבוהון מוחזק לא בהאי קרקע ולא בהאי מעות מיהא בני מערבא כיון דחשיבי לי' מוחזק במלוה ויטול בה הבכור פי שנים איכא למימר דנגבו קרקע הוא דקאמרי דיש לו דדמי מוחזק טפי ממעות דהא אשתעבד ליה מיהא בחייו אבל הני מעות לא אשתעבדו ליה כלל ונגבו מעות מודו לי דאין לו ואהאי דשלחו מתם לקמן הלכתא כרב ענן כו' וכדמפרש רבה מסתבר טעמייהו דבני מערבא כו' התם ודאי בדין הוה דלא יירת בעל דה"ל ראוי לגמרי ולא אשתעבד לא לבעל ולא לאשתו הני נכסי דזקנה כלל שהרי לא לוותה מן הבת ומן בעלה כלום ואי קדים סבתא וזבנה זביזה זביני אבל נכסי דלוה כיון דמשתעבדי למלוה ואי זבין לא זביני ויכול לערוף מן הלקוחות הרי הן כמוחזקין בידו ושקיל בהו בכור פי שנים אבל גבו מעות ודאי אין לו:

נכסאי

לטעמייהו דבני מערבא קאמרי' ולא סבירא לן. פ"ה דבין רב נחמן ובין רבה סברי תרוייהו אליבא דנפשייהו דבין גבו קרקע ובין גבו מעות אין לו והא דקאמר רב נחמן דבע"ח מחר וגובה אותה מהן היינו כדתלה ד) (רבה) משום דר' נתן ולפירושו הא דפסיק לעיל רב נחמן כרבי היינו דוקא בשבתא ולא במלוה וקשה לרב נחמן עיקר המירון דמשני לדידיה מסר מן הספר דלא משני מידי מההוא דיתומין שגבו בחובת אביהן ועוד דנפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מג.) ה"ל למיפרך ולוקמה בין לרבה בין לרב נחמן בין גבו מעות בין גבו קרקע ומיהו זה י"ל שהיה צריך להאריך דלא דברו רבה ורב נחמן בהדיא בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו (ג) דנפרק גט פשוט (לקמן דף קעה:) מוכח מההוא דסבר רבה שעבודא לאו דאורייתא קאמר דסבר רבה אליבא דנפשיה דבין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו להכי מקשה בקולר ובפשיטות ממה שדברו בהדיא רבה ורב נחמן ור"ת מפרש לטעמא דבני מערבא קאמרי' ולא סבירא לן הכי אלא לדידי' בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו כדאמר גבי האי סבתא דאפי' גבו קרקע אין לו כ"ש גבו מעות וכן מוכיח בפ' גט פשוט דלרבה בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו כיון דשעבודא לאו דאורייתא והא דאמר גבו קרקע יש לו אליבא דבני מערבא דאמרי הבכור נוטל פי שנים במלוה ומסתבר ליה טפי לאוקמי בקרקע ולא במעות והא דאמרי בני מערבא גבי סבתא דהוי ראוי לע"ג דהוי קרקע היינו משום שהבעל לא היה מוחזק מעולם ולא היה לו ולאשתו שום חוב מעולם על הסבתא שישתעבד לו הקרקע ולכך הוי ראוי אבל גבי מלוה הוי מוחזק אפי' לא יוכל לערוף אם מכר כגון אם שטר חוב הוי שלא באתריות מ"מ היכא דלא מכר הוי מוחזק כיון שהיה משועבד לו בחובו והא דקאמר רבה טעמא משום דאי קדמה סבתא וזבנה זביזה זביני לאו אליבא דבני מערבא (ג) דלדידהו לא תלה בהכי כדפרישי' אלא טעמא דנפשיה קאמר דלדידי' אפי' במלוה הוי ראוי משום דאי זבין הוי זביני ועוי"ל דלרבה אפי' אי זבין לא הוי זביזה זביני הוי ראוי וגבי האי סבתא דוקא צריך להאי טעמא משום דסבר רבה כל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי והוי כאילו הוא מוחזק מעיקרא אלא משום דאי קדמה וזבנה דהוי זביזה זביני הוא דהוי ראוי אבל בני מערבא לית להו כדאמר מעכשיו דמי מטעם דזביזה זביני לא הוי חשוב ראוי כדאמר גבי מלוה אלא סבר דאלו כאומר מעכשיו דמי ולא הוחזק בו מעולם יש לו כמו שהביא אביי מההוא דיתומין שגבו קרקע בחובת אביהן ולדברי אביי קא"ל רבה ולא לפי מה שתרלה רבא משום דר' נתן דלרב נחמן אליבא דנפשיה ודאי סבר דאפי' גבו קרקע יש לו והא דקאמר גבו קרקע אין לו היינו אליבא דבני מערבא דאמרי גבי סבתא דקרקע הוי ראוי וא"ת ומנא ליה לרב נחמן דלבני מערבא גבו קרקע אין לו דלמא בני מערבא סבירא להו נמי גבו קרקע יש לו כרב נחמן ובגי סבתא היינו טעמא דלא נשתעבד לבעל הקרקע ולא הוחזק בו מעולם וי"ל דסבירא ליה לרב נחמן דמפלגי בני מערבא בין גבו קרקע לגבו מעות מדלא קאמר הבכור נוטל פי שנים במלוה בין גבו קרקע בין גבו מעות משתברא ליה לרב נחמן דטפי הוי מוחזק במעות מבקרקע וא"ת בפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מג.) כי פריך ולוקמה לרבה בגבו מעות ולר"נ בגבו קרקע ומשני ה"מ לבני מערבא וכי קאמרי אינהו בגרושה כרבי דחשיב מלוה מוחזק לכך אוקמה בגרושה והשתא לפר"ת לרבנן נמי צריך לאוקומי בגרושה לר"נ דאית ליה בין גבו קרקע בין גבו מעות יש לו וי"ל דנקט כרבי משום רבה דלדידיה דסבר בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו א"צ לאוקמי בגרושה אלא לרבי והוה מלי לרבה לאוקמה בלא גרושה וכרבנן ה)[וכן לפ"ה הוה מלי בין רבה ובין ר"נ לאוקומי בלא גרושה וכרבנן] אלא דניחא ליה לישנה אפי' לרבי ור' יעקב דאורליינ"ש תירץ לפירוש הקונט' לא הוה מלי לאוקמי כרבנן דרבה ור"נ אליבא דר"ל דאמר לא אמר ר"ש דלא ירית לה בעל אלא בכופר שאינו משתלם אלא לאחר מיתה אבל שאר נזקין ירית לה בעל ואליבא דידיה איצטריכו ליה לשנויי האי דקתני הכה אשה ויצאו ילדיה דלא ירית בעל בגרושה כו' ולא מלי לאוקומי כרבנן ובלא גרושה דא"כ שוס נזקין לא ירית בעל דהא בין גבו קרקע בין לא גבו אין לו ור"ל קאמר דשאר נזקין ירית והיינו ע"כ כרבי:

לירתי

מאי שנא מעות דלא דלאו הני מעות שבק אבוהון קרקע נמי לאו הא קרקע שבק אבוהון ועוד (ו) (הא את הוא דאמרת) מסתבר טעמא דבני מערבא דאי קדים סבתא וזבנא זביני לרב נחמן קשיא מאי שנא קרקע דלא דלאו הא קרקע שבק אבוהון מעות נמי לאו הני מעות שבק אבוהון ועוד הא ג) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה א) יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן בעל חוב חוזר וגובה מהן אמר ליה לא לדידי קשיא ולא לרב נחמן קשיא טעמא דבני מערבא קאמרינן ולן לא סבירא לן מאי סבתא דהוא דאמר להו נכסי

עין משפט נר מצוה

נג א ממי' פי"ח מהל' מלוה ולוה הלכה ט סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סימן קז סעיף ח:

רבינו גרשום

קשיא כו': ועוד. היכי מצית אמרת דקרקע יש לו: הא מר הוא דאמרת. בהאי מעשה דסבתא דלקמן מיסחבר טעמא דבני מערבא. דשלחו מתם וקבעו הלכי כותיה דרב ענן דאמר ליתתאי ולא ליתתי יתתאי ובעל לא ירית משום דשכיבא איתתיה בחיי סבתא ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. ומשום הכי אמר רבא לקמן מיסתבר טעמייהו דבני מערבא דאי קדמא סבתא בחייה וזבנא זביני אלמא דלא מוחזק הוא ביד הבעל כל זמן דלא אתא לידיה הכי נמי להיכא דגבו קרקע בחוב אביהן אמאי נוטל בכור פי שנים והא אע"ג דאית להו שטר וכמאן דגבוי ההוא חוב דמי אפי' הכי אינה מוחזקת האי קרקע בידיה דאבוהון כלום דהא אי בעי בעל חוב מצי לזבוני לאחריני ולמיתן להו קרקע אחריתי. אי נמי מצי משלק להו בזוזי ולא בקרקע והוה ליה הא קרקע ראוי ולא מוחזק ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק ואמאי אמרת להיכא דגבו קרקע יש לו פי שנים: ולרב נחמן קשיא מאי שנא כו' ועוד. קשיא אחריתי אמאי אינו נוטל בקרקע: האמ' רב נחמן אמר רבה בר אבוה יתומין שגבו קרקע בחובת אביהן. שהיה אחד חייב לאביהן: בעל חוב. שהיה אביהן חייב לו: חוזר וגובה אותה מהן. מן היתומים [כמו] דאי שביק להון אבוהון קרקע דמוחזקת בידם דגבי ליה בעל חוב של אביהן ה"נ אע"ג דלא שבקה לה אבוהון גבייהו אלא ראויה להו ב) מיחייב אבוהון אפי' הכי גבי ליה מינייהו דלא מצי למיטען ליה מטלטלי דהיינו שטר שבק אבונא גבן ומטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי אלא כיון דגבו קרקע דמי כמאן דמוחזקת בחיי אבוהון א"כ הכא נמי בכור אמאי גבו קרקע אין לו פי שנים הא כמוחזק דמיא. השתא קשיא דרב נחמן אדרב נחמן: אמר ליה לא לדידי קשיא ולא לרב נחמן קשיא. במילתין קיימינן והאי דאמינא לעיל גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו ורב נחמן נמי דאמר גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו אין טעמא דבני מערבא מפרשי' דשלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה לדידי הכי שמיעא לי דסבירא להו גבו קרקע יש לו ורב נחמן שמיעה ליה דסבירא להו לבני מערבא דגבו מעות יש לו ולן לא סבירא לן כוותיהו דליהוי לבכור פי שנים במלוה לא בקרקע ולא במעות: מאי מעשה דסבתא. דההוא שכיב מרע דאמר להו

ו) אולי ל"ל דאחיה לה' מנע"מ דאנהון

לירתי ולא לירתי ירתי. וא"ת הא דאמר בפירקין לקמן (דף קט:) נכסי לך ואחרינ לפלוני ואחרי אחרינ לפלוני מת ראשון קנה שני ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי הראשון ולרב ענן דהכא דאמר ולא לירתי ירתי אמאי נקט התם אחרי אחרינ לפלוני הא אפי' לא היה שלישי אלא אמר נכסי לך ואחרינ לפלוני ותו לא מת שני בחיי ראשון יחזרו ליורשי ראשון וי"ל דאשמועינן דאם מת שני בחיי ראשון לא יהא לשלישי: **אמר** רב **פפא הלכתא דאין הבעל נוטל בראוי.** אבל שבח נוטל כדפירש הקונטרס דכיון (ג) דאינו יורש אלא הוא זוכה בנכסים מיד וברשותו בא השבח ולהכי לא משיב במתניתין כפי יש בכור (בכורות דף נב. ושם ד"ה ולא) גבי הנהו דאין נוטלין בראוי כבמוחזק משום דבעל יש לו שבח והוא הדין נמי דלא שקיל בעל במלות אשתו אפי' במה שלוה אשתו מנכסי מלוג דהא נזק נמי הוי בנכסי מלוג כדמוכח מתניתין דמציאת האשה (כתובות דף סה:) ואפי' הכי משמע בפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מב:) דלא ירית בעל דלרבי דוקא הולך לאוקומי בגרושה דלא משיב מלוה דאוי בנכור והוא הדין לגבי בעל והאי דשביק בעל דאיירי בה ונקט בכור שאינו נוטל פי שנים במלוה היינו משום דלגבי בכור איפליגו אמוראי בשמעתין אבל הוא הדין בעל כדפרישי' וליכא לאקשויי דאמאי לא עריב ותני להו בהדי הדדי דאין הבעל ובכור נוטלין בראוי כבמוחזק ונוטלין במלוה משום דלגבי בכור משנה שלישה היא בבכורות (דף נא:) דאין נוטל בראוי אבל בעל דאין נוטל בראוי לא אשכח לא משנה ולא בריתא אלא מימרא דא"ר אבהו ומטו בה משמיה דרבי יהושע בן קרחה לעיל בפירקין (דף קיג.): **ואין** הבכור נוטל פי שנים במלוה. וכל שכן בשבח והא דלא נקט שבח משום דמשבח לא הוה שמעינן דמלוה הוה דאוי בהא מיכא דאמאי לא נקט דאמר דאפי' לרבנן הוי מלוה מוחזק דכמאן דגבית דמיא ולהכי נקט רב פפא מלוה דאין הבעל ובכור נוטל פי שנים דשמעינן מינה כל שכן שבח ואע"ג דלגבי בעל ובכור משמעינן מלוה דאוי לגבי כתובת אשה משיבא מוחזקת וגובה אשה כתובתה ממלוה אע"פ שאינה עולה לא מן השבח ולא מן הראוי כדתנן בבכורות (דף נב. ושם) אפי' הכי גבית ממלוה כדתנן בהכותב (כתובות פד.) מי שמת והניח אשה ובע"מ ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים רבי טרפון אומר יתנו לבושל שבהן רבי עקיבא אומר יתנו ליורשין שכולן גריכין שבועה ואין היורשין גריכין שבועה אלמא אפילו לרבי עקיבא אי לא גריכה שבועה היתה גובה אבל לפי שגריכה שבועה גובין היורשין ותו לא תגבי האשה מהן דהוו להו מעלטלי דיתמי ולא משתעבדי ואם גבו קרקע

נכסי לסבתא ובתרה לירתאי הויא ליה ברתא דהוה נסיבא שביבא בחיי בעלה ובחיי סבתא בתר דשביבא סבתא אתא בעל קא תבע אמר רב הונא לירתי ואפי' לירתי ירתי ורב ענן אמר לירתי ולא לירתי ירתי שלחו מתם הלכתא כוותיה דרב ענן ולאו מטעמיה אהלכת' כוותיה דרב ענן דבעל לא ירית ולאו מטעמיה דאילו רב ענן סבר אע"ג דהוה לי' ברא לברתיה לא ירית בולא היא דאילו הוה ליה ברא לברתיה ודאי ירית ובעל היינו טעמא דלא ירית במשום דהוה ליה ראוי ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מכלל דרב הונא סבר בעל נוטל בראוי כבמוחזק א"ר אלעזר דבר זה נפתח בגדולים ונסתיים בקטנים כל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי אמר רבה מסתברא טעמא דבני מערבא דאי קדים סבתא וזבנא זבינה זביני אמר רב פפא הלכתא דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות ומלוה

נכסאי לסבתא. לזקנתי אני נותן כל נכסי אם אביו או אם אמו: **ובתרה לירתאי.** אחר מות זקנתי לא יירשו יורשין שלה כגון בנה או בתה או אביה או אמיה אלא יורשין שלי כגון בני או בתי או אחי הקרוב קרוב קודם: **הויא ליה.** להוא גברא תדא ברתא: **שביבא.** ההיא ברתא: **בחיי בעלה ובחיי סבתא.** ואח"כ שביבא סבתא ואתא בעלה וקתבע לפי שבשעת צוואת המת היתה בתו קיימת וכמי שאמר נכסי לסבתא ובתרה לבתי דהיינו ירתי והיה רוצה לירש זכות אשתו: **א"ר הונא.** הלי ובתרה לירתאי דקתמר ההוא גברא לירתאי ולירתי ירתאי קאמר (ג) כיון שנתנה ליורשה והרי זכתה בהן הבת שהיתה יורשת שלה כדמפרש טעמא לקמן דכל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי וכיון דזכתה בהן מחייב הרי הבעל יורש את אשתו הרי היינו ירתי ירתאי והכי מפרש לה לקמיה ומיהו השתא לא ידעינן אכתי טעמא דרב הונא אלא שרואין אנו שזיכה את הבעל וטעמא לא ידעינן עד דמפרש ליה לקמיה: **ורב ענן אמר לירתאי ולא לירתי ירתאי.** וה"ק ובתרה לירתאי לאותן יורשין שיהיו לי בעולם בשעת שמות הזקנה אני נותן את נכסי כגון אם היתה בתו קיימת או אחיו או אביו דכל אלו אני קורא בהן ירתאי אבל לא בן בתו דדמוכח לקמיה דהיינו ירתי ירתאי שמכח בתו הוא בא לירש אותו ולא לבעלה דאיהו נמי ירתי ירתאי דירתאי דוקא קאמר אותן הבאים מכחי ולא לירתי ירתאי הבאין מכח כחי והלכך היכא דליכא ירתאי אחר מות הזקנה אלא ירתי ירתאי שאלו שיהיו הזקנה דדומה לאומר נכסי לך ואחרינ לפלוני שאם מת אותו שני יירשו יורשי ראשון כדמעינן לקמן בפירקין (דף קט:) ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון: **דבעל לא ירית.** הכא דרואי הוא: **אע"ג דהוה ליה ברא לברתא.** דהוה ליה ירתי ירתאי קאמר רב ענן דההוא ברא לא ירית כדקא דייק לישנא דירתאי משמע ולא ירתי ירתאי: **ולא היא דאילו הוה ליה ברא ודאי ירית.** הואיל והוא ראוי לירש את זה הנותן שהרי הבת וכל יוצאי יריכה במקום אביו בן קודמין לכל יורשי האיש[ג] דירתאי קרינא ביה הואיל והוא קודם לכל יורשיו ואע"פ שבא מכח כחו ומעיקרא כי אמר לירתאי לירתאי שיהא לי במות הזקנה קאמר וכן בתו יורש אותו וקודם לאביו ולאחיו ולאחותו ואע"פ שהן קרוין ירתאי והכן ההוא קרוי ירתי ירתאי אפילו הכי קודם לליורשיו הראוין ליורשו מן התורה רגיל לקרות ירתאי וטעמא דבעל לא ירית לא משום דהוי ירתי ירתאי דאילו היה ראוי לירש נחלה זו מן התורה ירתאי הוה קרינא ביה אלא משום דאינו ראוי ליורשה דהוה ליה אבי ממון ראוי לאשה ולא מוחזק שעדיין לא נפל בידה ובעל אינו נוטל בראוי אבל אי איכא בן דחזי למירתה ודאי ירית

דבן ירית בראוי: ומקשינן **מכלל דרב הונא סבר כו'.** מדאוקימנא טעם דבני מערבא דבעל לא ירית היינו משום דאמרי להני נכסי ראוי אם כן רב הונא דאמר ירית בעל ס"ל דבעל נוטל בראוי: **אר"א.** לפרושי טעמא דרב הונא קאמי: **נפשא.** התחיל: **בגדולים.** רב הונא: **בקטנים.** רבי אלעזר ועלמא קרי קטן לגבי רב הונא: **כלומר מעכשיו.** וכיון דאמר ובתרה לירתאי דהיינו לבת היינו נמי כמו שאמר מיד אני נותן את גוף הקרקע לבני אלא שזקנתי תאכל פירות בחייה ואחר כן תקח בני או הבת מכחה את הנכסים דחשיב לה רב הונא לגבי בת כמתנת מהיום ולאחר מיתה והלכך הויא לה זו הבת מוחזקת בחייה בהני נכסים וכי קא ירית בעל שפיר קא ירית במוחזק: **מסתברא טעמייהו דבני מערבא.** דמשבי להו ראוי לגבי בת ולא מוחזק דליכא למימר כאומר מעכשיו דמי דהא אם קדמה הזקנה בחייה ומכרה לאחרים זביני וכשתמות הזקנה אפי' אם תהיה הבת קיימת לא תטול כלום כדאמרינן בכתובות [לה:] ולקמן בפרקין (דף קט.) נכסי לך ואחרינ לפלוני אם קדם הראשון ומכר מה שמכר מכר ואין לשני אלא מה ששייר ראשון ואם לא שייר כלום לא שקיל מידי והלכך בעל לא ירית דאשתו לא הוא הוחזקה כלל בהני נכסים בחייה שהרי היתה הזקנה יכולה למכרן לגמרי מה שאין כן בתתנת מהיום ולאחר מיתה ונמצא שאף הקרקע לא הוחזק לבת בחיי הזקנה וגם כשמתה הזקנה אין הבת בחייה להורים המוחזק לה לבעל: **א"ר פפא הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק.** בראוי ממש כגון לירש את אשתו בקבר בנחלה שנפלה לה לאחר מיתה אתא רב פפא לאשמועינן דלא ירית (ב) דהא כולי עלמא מודו דלא ירית כדילפינן מקראי בפירקין דלעיל (ד' קיג.) מדכתיב [יהושע כד] בגבעת פנחס בנו דרב הונא לא פליג אלא באחריך וכדפרישי ר"א דכל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי אבל בראוי דפליגי ביה רבי ורבנן [לעיל קכד.] כגון חפורה והוי שובלי שלופפי והוו תמרי לא אתא לאשמועינן דאין הבעל נוטל אלא ודאי הבעל נוטל שהרי כשמתה יורש את כל נכסים שהיתה מוחזקת בהן וכי גדלי פירי ברשותיה גדלי דנהי דפליגי רבנן בבכור דהתם היינו טעמא כדאמרן לעיל (ד' קכד.) אתא לו [דברים כא] מתנה קרייה רחמנא אבל גבי בעל ליכא למימר הכי ועוד דאפילו בכור כה"ג דליכא יורש אחר אלא הוא יורש כל נכסי אביו אבל מודים שיירש הכל ואפילו שבח הראוי דהא כי אשבח ברשותיה אשבוח: **ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק.** כרבנן כגון דהוי שלופפי והוו תמרי שנשתנה שמן על ידי שבח שבחו אחר מיתת אביו אבל דיקלא ואלים ארעא ואסקא שירטון שעדיין שמן הראשון עליהם הכל מודים דשקיל חלק בכורה אבל ענבים ובצרום לא שקיל בכור פי שנים אפי' לרבי ואע"פ שעדיין לא נשתנה שמן משום דשבח שהשביחו יתומים הכל מודים דלא שקיל. ומיהו היכא דמת בכור בחיי אביו בניו של בכור יורשין חלק בכורתו עם אחי האב דומיא דבנות גלפחד וכדפרישית לעיל בפירקין (ד' קטו: ד"ה ושהיה) כדתניא בתוספתא דבכורות [פ"ו ה"ה] וכדאמרינן בהלכות גדולות ובגמרא ירושלמי[ד] ליף לה ריש לקיש נאמר משפט לענין כפילה [דברים כא] ונאמר משפט לענין פשיטה[ה] כו' כדפרישית לעיל: **ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה.** ואפילו בשטר בין שגבו קרקע בין שגבו מעות דאלו אתי קרקע ואלו הני מעות שבק להון אנוהון והוה ליה לאו. ואי תפיס עלה משכון אפי' לרב פפא בכור נוטל פי שנים דקיימא לן (גיטין דף לז.) בעל חוב קונה משכון:

במלוה

עין משפט נר מצוה

נד א ב ג מי' פי"ב מהל' זכיה ומתנה הלכה יב טוש"ע ח"מ סימן רמח סעיף ט:
נה ד מי' פ"ל מהל' נחלות הל' יא סמג עשין לו טוש"ע אה"ע סי' ל סעיף ח:
נו ה מי' שם פ"ג הל' ט סמג שם טוש"ע ח"מ סימן רעח סעיף ג:
נז ו מי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף ז:

רבינו גרשום

נכסי לסבתא. לזקינתי ובתרה לירתאי. ולא הוה ליה אלא חד בת אתא בעל לאחר מיתת הזקינה וקא תבע ירושת אשתו שהיתה ראויה לירש: אמר רב הונא. בדין הוא דיהבינן ליה דהכי משמע צוואת ההוא גברא כמאן דאמר ובתרה לירתאי אי ליכא ירתאי תיהוי לירתי ירתאי דהיינו בעל דיורש את אשתו: ורב ענן אמר לירתאי. פקיד ולא דייק' מינה לירתי ירתאי ואין לבעל כלום אלא לאחי אשתו: דהל' כוותיה דרב ענן. חדא דהואיל שמתה אשתו קודם שהיתה מוחזקת לא ירית בעל: מכלל דרב הונא. דאמר לירתאי ולירתי ירתאי סבר דבעל נוטל בראוי כבמוחזק בחמיה: אמר ר' אלעזר דבר זה. כלומר דין זה נפתח בגדולים כלומר רב הונא שהיה גדול אמר תחלה דבעל ירית: ונסתיים בקטנים. כלומר אם שאני קטן לגבי רב הונא אני אסיימו ואפרשו טעמא דרב הונא כל האומר אחריך כגון זה שאמר ובתרה לירתאי כאומר מעכשיו יהא בכח אחריך הלכך היא כמוחזקת ויורש אותה הבעל: אמר רבא מסתבר טעמייהו דבני מערבא. דקבעו הלכתא כרב ענן משום דלא היתה מוחזקת ביד אשתו לפיכך אי קדמא סבתא ובין קודם מיתת אשתו זבינה זביני הואיל דדאוי לבת ואינה מוחזקת: ואין הבכור נוטל פי שנים. במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות משום דלא מטא לידי.

מסורת הש"ס

א) [לעיל קיג. ב"ק מב:], **ב)** [לעיל קכג: וש"נ], **ג)** [לעיל קטו.], **ד)** [ב"ב פ"ח ה"נ], **ה)** [ומדבר כז].

הגהות הב"ח

(א) רש"ש ד"ה אמר רב הונא וכו' דכיון שנתנה לבת ליורשה והרי זכתה: **(ב)** ד"ה א"ר פפא וכו' דלא ירית דבהא כ"ע מודו וכו' דאין הבעל נוטל דדראי הבעל כל"ל ותיבת אלא נמחק: **(ג)** תוס' ד"ה אמר רב פפא וכו' דיכון דליכא יורש אחר אלא הוא זוכה בנכסים וכו' ולהכי לא תפיס בעל במתני' וכו' דאין נוטלין לשבח ולא בראוי כבמוחזק:

מוסף רש"י

ואין הבעל נוטל בראוי. אין הבעל יורש את אשתו בראוי לנוח לאחר מיתתה, כבמוחזק. לה מתיים (ב"ק מב:) יהושע שהיא מוחזקת בכבר קודם מיתתה, כגון שמת אביה ואחר כך מתה היא (לעיל קיג.). ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק. נכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו, אבל ראוין היו ליפול לו בירושה ויפלו להן לאחר זמן, אין הבכור נוטל פי שנים בהן (בכורות נא:).

במלוה שעמו. שהבכור נתחייב לאחיו: **פלגי.** חלק בכורה יחלקו ביניהן איהו מעכב פלגא ונותן לאחיו פלגא דהוי ליה ממון המוטל בספק וחולקין דאין ידוע מי חייב מוחזק לאחיו שהרי הבכור רוצה הוא לשעבד נכסיו לאחיו לגמרי ובעין יפה גמר ומקני נכסיו לאחיו כדי שיהא אחיו מוחזק בהך מלוה ויטול בה ד)אותן פי שנים או דלמא לא שנא משאר מלוה הלכך פלגי. יש לשונות אחרים ולא נתישבו לפי הלשון הכתוב בספרים. והא דאמרי' כל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי לאו מילתא היא אלא כשלחו מתם דאמר רבה [קכה:] מסתבר טעמא דבני מערבא כו' וכל היכא דאמר נכסיי לך ואחריך ליורשיי מת ראשון קנו יורשי הנותן או יורשי יורשין הקודמין ליורשו אבל בעל לא דאין הבעל נוטל בראוי ואם נתן הנכסים לבת מהיום ולאחר מיתה אע"פ שמתה בחיי הזקנה הבעל יורשה דהויא לה מוחזקת בגוף הקרקע בחיי הזקנה: **אמר רב הונא אמר רב אסי.** אע"ג דאוקימנא לדברי הכל דאין הבכור נוטל פי שנים בשאר שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהן מיהו אם מיתה ואמר אל תשביחו חלקי אלא נחלוק מיד ואשביח אני שני חלקים שלי ואטול כל שבחן והן נתייאשו מלחלוק והשביחו הנכסים הרי מיתה בהן ויטול פי שנים דהא פסקינן לקמן יש לו לבכור פי שנים קודם חלוקה משעה שחפץ לזכות בבכורתו והרי חפץ ליטול חלקו לאלתר וזוכה בחלק בכורתו מיד כל מקום שהוא הלך נכסין דידיה משבח: **אמר רבה מסתברא מילתא דרב אסי.** דיטול הבכור פי שנים בשאר שהשביחו יתומים בשביל מחאתו כשמיתה בענבים מחוברים ובגרום היתומים שלא מדעתו ד"מ מדעתו ובעל כרחו שלא רצו לחלוק לו זימים היו מחוברין כשמיתה בהן ומסקום והשביחום יתומים בבגירה ומסיקה בהאי שבח שקיל בכור פי שנים שנוטל שני חלקים מן הענבים כמות שהן בגורים ולא יתן להם שבח בגירה דענבים היו ואלמלי ענבים מיהו וענבים של בכור הוא דאשבוח והרי זה דומה לגחל פרה והוקירה דמשלם אותה כמות שהיא הואיל ולא נשמנית: **אבל דרכוס.** ע"מ לזכות הן בשבח דריכה לא שקיל בכור פי שנים כדתנן [נ"ק נג:] הגחל עצים ועשאן כלים משלם כשעת הגזילה דקנייה בשינוי ה"נ קנינהו יתמי להני ענבים בשינוי כך נראה בעיני. ורבינו חננאל פירש בכור שמיתה ואמר איני מוותר חלק בכורה דיו ול"ל למחות פעם אחרת ואמר רבה ה"מ כשמיתה בענבים ובגרום זימים ומסקום הוא דאין צריך למחות לו פעם אחרת אבל אם דרכוס וחלקו ולא מיתה ויתר ולא נהירא לי חדא דאפי' לא מיתה לא הפסיד חלק בכורה עד שיטול חלק באחת מן השדות כפשוט כדלקמן ואז ויתר חלק בכורה בכל הנכסים ועוד הא אכתי לא איירינן לעיל בשום ויתור דנימא מכיון שמיתה מיתה ולא יוותר עוד: **ורב יוסף אמר אפי' דרכוס.** קס"ד השתא דאפי' דרכוס שקיל בשבח היין פי שנים והיינו דקא מתמה גמרא דרכוס אמאי שקיל פי שנים הא מעיקרא ענבי והשתא חמרא וקנייה בשינוי כדפרישית. ומשני כדאמר רב עוקבא כו' לקמן ה"נ נותן לו דמי היזק ענביו כלומר האי דאמר רב יוסף אפי' דרכוס לא ליטול שבח היין היתר על הענבים אמר דודאי לא שקיל אלא דמי ענבים אלא הכא במאי עסקינן שפחת היין ונשפך או נתקלקל שאין שוה כדמי ענבים ואתא רב יוסף למימר דאפי' דרכוס ופחתו בכור נוטל פי שנים בענבים בגורים כדמיס שהיו שוין הענבים כיון דמיחה בהן לא הוו להו לדרוך ענבים שלו ומשלמים לו דמי ענביו הכל כשעת הגזילה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי רבה אייני דאין נוטל בשבח היין ורב יוסף אתא למימר דה"ל לא שקיל בפחיתת היין מדמי ענבים: **דאמר רב יהודה אמר שמואל בכור ופשוט כו' נוטל פי שנים.** וכגון שמיתה: **אמר רב עוקבא כו'.** וה"ק ואפי' דרכוס נוטל פי שנים בענבים בגורים כמו שהן שוין קודם דריכה: **בכור שנטל חלק.** בחלת מן השדות כאחד מאחיו חלק פשיעות: **ויתר.** כלומר הרי מחל חלק בכורה כדמפרש לקמיה אי בהאי שדה אי בכל הנכסים. וטעמא כדאמרן לעיל [קמ.] אם אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי דכיון דמתנה קרייה רחמנא [דברים כא] ואיהו לא בעי לה לא הויא מתנה ולא זכה בה עוד: **קסבר אין לו לבכור.** חלק בכורה לא נתן ולא למכור קודם חלוקה דכתיב [שם] לתת לו עד דאתיא לידיה דמקבל מתנה הלכך האי שדה שבא לידו חלקו ממנה והיה לו לזכות בו חלק בכורה דהא שעת חלוקה הוא וקרינן ביה לתת לו (ג) הלכך מצי מחיל אבל בשאר נכסים לא מצי מחיל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דעד שעת חלוקה לא זכי בהו וכ"ש בחלק פשיעות דלא זכי קודם חלוקה שלא הובכר חלקו ומיהו אם מת קודם חלוקה ל"ש בכור ול"ש פשוט בנו יורש עם האחין ונוטל חלק אביו כשיבאו לחלוק דלא גרע היכא דמת האב ואח"כ מת הבן דבן הבן יורשו מהיכא דמת הבן בחיי האב דבן בנו יורשו כדכתיב ובן אין לו [במדבר כז] עיין עליו [לעיל קטו.] אבל קודם חלוקה אין יכולין למכור לא האב ולא הבן: **יש לו לבכור קודם חלוקה.** ואע"ג דחלק פשוט אין לו דהא כתיב לתת [דברים כא] משעת שמת האב הוא רואי ליתן לו הלכך בבכור תליא מילתא דבשעה שירלה יזכה בחלקו וכדאמרן לעיל בכור שמיתה מיתה והלכך יש כח בידו למחול כל שעה שירלה דהיינו דבר שבא לעולם ואגן שהדי דכי היכי דאחיל בהא שדה אחיל בכולהו וכיון דיש כח בידו לזכות יש כח נמי בידו ליתן ולמחול והויא מחילה: **בנכסי דידיה ודפשוט.** יש מפרשין בחלק בכורתו ובחלק פשיטותו ואין זה לשון גמרא. ועל כרחי זקוק אני לפרש שמכר כל הנכסים שני חלקים שלו וחלק פשוט אחיו מקמי דניפלוג בהדיה מכר כל השדה שלא בדשות אחיו ולאורך אחיו לתת לו מעות של חלקו: **למיכל תמרי.** מאותו שדה בשביל חלק אבותיהן: **מחונהו.** הכוס: **אמרו לו.** ללקוחות קרוביהו דיתמי: **דזבנתינהו לנכסייהו.** שלא מדעתם ושלא מדעת אבותיהן דהא ודאי חלק פשוט אחיו לא היה יכול למכור: **לא עשה.** הבכור ולא כלום במכירה זו: מר

[1]ומלוה שעמו פלגי אמר רב הונא אמר רב אסי [2]בבור שמיחה מיחה אמר רבה מסתבר טעמיה דרב אסי [3]בענבים ובצרום זיתים ומסקום אבל דרכום לא ורב יוסף אמר אפילו דרכום דרכום מעיקרא עינבי השתא חמרא כדאמר רב עוקבא בר חמא ליתן לו דמי היזק ענביו ה"נ נותן לו דמי היזק ענביו היכא איתמר דרב עוקבא בר חמא אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל בבור ופשוט שהניח להן אביהן ענבים ובצרום זיתים ומסקום בבור נוטל פי שנים אפילו דרכום דרכום מעיקרא עינבי השתא חמרא אמר [4]מר עוקבא בר חמא ליתן לו דמי היזק ענביו: אמר רב אסי [5]בבור שנטל חלק כפשוט ויתר מאי ויתר רב פפא משמיה דרבא אמר ויתר באותה שדה [6] רב פפי משמיה דרבא אמר ויתר [7]בכל הנכסים כולן רב פפא משמיה דרבא אמר ויתר באותה שדה קא סבר אין לו לבכור קודם חלוקה ומה דאתא לידיה אחיל אידך לא אחיל ורב פפי משמיה דרבא אמר ויתר בכל הנכסים כולן קא סבר יש לו לבכור קודם חלוקה ומדאחיל בהא אחיל בכולהו והא דרב פפי ורב פפא [8]לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא בבור דאזיל זבין נכסי דידיה ודפשוט אזול יתמי בני פשוט למיכל תמרי [9][מהנהו לקוחות מחונהו] אמרי להו קרובים לא מיסתייא דזבנתינהו לנכסייהו אלא מימחא נמי מחיתו להו אתו לקמיה דרבא אמר להו לא עשה ולא כלום מר

א) [ל"ל רב עוקבא], ב) [נרכות ט. וש"נ], ג) רש"ל. ד) [נ"ל מיהו], ה) [בכתובות דף פג.].

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ובמלוה כו' ובמקום שפשוט בהדא דחולקים. עי' לעיל דף סב ע"ב תוס' ד"ה אחמר: שם ד"ה אבל כו' שינוי במקומו עומד. עי' ב"ק דף מו ע"ב תוס' ד"ה מי דל"י ס"ל דשינוי קונה ועי"ש דף לד ע"א בפוסו דשמואל ס"ל דשינוי קונה וא"כ פרך הכא שפיר לר"י ושמואל לשיעתם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי ויתר רב פפא וכו' באותה שדה קא סבר אין לו לבכור קודם חלוקה ומה דאתא לידיה אחיל אידך לא אחיל רב פפי משמיה דרבא וכו' כולן קא סבר יש לו: (ב) רש"ם ד"ה קסבר וכו' לתת לו מני ממחל כל"ל ותיבת הלכך נמחק:

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ג מהל' נחלות הלכה ה סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעח סעיף ז:

נט ב ג מיי' שם הל' ו ופיין בהשגות ומגיד משנה טוש"ע שם סעיף ט: ם ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

רבינו גרשום

דאבא: ובמלוה שעמו פליגי. שאם הבכור לוה מאביו ונשאר אותה מלוה בידו יטול ממנה חלק כדפשוט והחלק של הבכורה יטול המחצית בלבד וחצי האחר יחלוקו ביניהן האחים ומאי טעמא יטול מחצית ממנה חלק בכורה משום דלא דמי הא מלוה שעמו למלוה שישנה אצל אחרים דהתם לאו מוחזק הכא מוחזק והואיל ויש לה שם מלוה בדין הוא דלא שקיל מינה חלק בכור. אבל הואיל דמוחזק הוא מהני ליה דשקל פלג דבכורה: ל"א במלוה שעמו פליגי. כלומר אע"ג דפסיק רב פפא הלכה' הני מילי במלוה שישנה אצל אחרים אבל במלוה שעמו פליגי עליה בני מערבא ו) דשקיל מינה פי שנים: בכור שמיחה. ליתומים ואמר אין רצוני שתשביח נכסים של אבא עד שתתנו לי חלק בכורתי ולא רצו אלא השביחו אע"ג דאמרן לעיל אבל בנו בתים כו' השביחו נוטל פי שנים אף בשבח משום דמחאתו היה מחאה: בענבים ובצרום. הואיל שהיו משובחין בחיי אביהן ולא דרכום אלא בצרום בלבד ומיהה על הבצירה בצירה לא חשיב שבח כל כך אע"פ שטרחו ובצרום שקיל בכורה מענבים מובצרים ואינו מענה להם כלום הואיל דמיחה וכן נמי בזיתים ומסקום אבל דרכום שבכר נשתנו שעכשיו הוא יין שטרחו בהן הרבה אע"פ שמיחה אינו נוטל פי שנים ביין: רב יוסף אמר אפי' דרכום אם מיחה מיחה ונוטל: ומקשי' הא הוו השתא חמרא שהשביחו יתומים ולא מטא לידא דאבוהון. נותן לו דמי היזק ענבים שאם דרכום הרבה אובדות מהם והרבה מתפזרות מהן אותו היזק ישלמו ליה ולא נוטל פי שנים: והא דרב עוקבא ג) דאמר בבור ופשוט שהניח כו' מוקים לה במיחה: חלק כפשוט. שלא נטל פי שנים: ויתר באותה שדה. ולא יהבינן ליה טפי באותה שדה כי אם כפשוט אבל בשאר [הנכסים] לא ויתר: ויתר בכל הנכסים. דבשאר נכסים נמי לא שקיל פי שנים. אין לבכור בנכסי אביו כלום קודם חלוקה כלומר לא ליתן ולא למכור. הלכך מה דאתא לידיה אותה שדה בלבד שחלק עם אחיו ולא נטל ממנה אלא כפשוט באותה שדה שכבר באתה לידו ויתר. אבל בכל הנכסים שעדיין לא באו לידו לא מחל חלק בכורה: זבין נכסיה דידיה ודפשוט. אחוה קודם שחלקו אתו לקמיה דרבא לדינא ואמר להו לא עשה ולא כלום אותו מכר:

ו) נשון זה שב' רבינו עולה שפיר לפי גירסתו ז"ל שגרס פליגי אבל לגי' הרשב"ם ז"ל דגרס פלגי כלא יו"ד אינו מיושב כ"כ. וגראה דלזה כוון הרשב"ם ז"ל במש"כ ויש כו' ולא נתישבו לפי הלשון הכתוב בספרים ודו"ק. ג) ל"ל והא דרב עוקבא דאמר ליתן לו וכו': דאמר רב יהודה אמר שמואל בבור ופשוט שהניח וכו'.